

Vodič kroz pisanu baštinu Boke kotorske i Svebarja¹

Prvi je pisani jezik na teritoriju današnje Crne Gore latinski. Nakon dolaska Hrvata na područje Crne Gore nastaju kronike (*Ljetopis popa Dukljanina*) i kraći zapisi na staroslavenskome jeziku. U XIV. stoljeću osnivaju se prve humanističke škole u Kotoru, a od XV. stoljeća razvija se književnost na latinskome i talijanskome jeziku. Godine 1474. tiska se knjiga Nikole Modruškoga *Oratio in funere*, prva tiskana knjiga kojoj je autor jedan Hrvat, a koncem XV. stoljeća u Mletcima djeluje i jedan od prvih europskih tiskara, Kotoranin Andrija Paltašić. Godine 1532. tiskan je kanconijer *Rime amorose* Jurja Bizantija, prva tiskana pjesnička zbirka jednoga Hrvata, a 1549. *Rime volgari* Ludovika Paskalića, najopsežnije pjesničko djelo napisano na talijanskome jeziku na istočnojadranskoj obali.

Kraće glagoljične tekstove na hrvatskome jeziku u Boki kotorskoj nalazimo u srednjovjekovlju, a u ranome novovjekovlju glagoljicom su pisane matične knjige pojedinih bokeljskih župa. Godine 1617. zapisani su prvi stihovi na hrvatskome jeziku u Boki kotorskoj. Autor im je bio Kotoranin Maro Dragović, koji u pjesničkome predgovoru *Pjesnima duhovnim* prvoga hrvatskog gramatičara Bartola Kašića izrijekom spominje *Dalmatine i vas rod hrvatski*. Godine 1629. hrvatskim je jezikom napisano pismo Petra Samuelija iz Bara. To je pismo prvi poznati spomenik hrvatskoga jezika u Svebarju. Koncem XVII. stoljeća Julije Balović piše prvi manji hrvatski višejezični rječnik kojemu je autor bokeljski Hrvat.

Predstavnici humanizma, renesanse i baroka na području današnje Crne Gore isključivo su hrvatski književnici, a hrvatski je jezik najstariji zapisani govoreni južnoslavenski jezik na ozemlju današnje Crne Gore. Na hrvatskome su jeziku ujedno napisani prvi spjev, prvo dramsko djelo i prvi roman na crnogorskome ozemlju. Naime, spjev Vicka Bolice Kokoljića *Život blažene Ozane* nastao je najmanje dva stoljeća prije Njegoševa *Gorskoga vijenca*. Nadalje, Ivan Antun Nenadić prvi je pisao autorska dramska djela na hrvatskome jeziku u današnjoj Crnoj Gori, i to barem stotinu godina prije prvih crnogorskih dramatičara, a još su starija libreta Budvanina Krste Ivanovića pisana talijanskim jezikom i pojedina anonimna djela iz pasionske baštine. Aleksandar Radoman prvim romanom na području Crne Gore drži *Turska pisma* hrvatskoga književnika iz Budve Stjepana Zanovića napisanoga 157 godina prije prvoga crnogorskog romana *Nevidbog* Riste Ratkovića. Treba istaknuti i kako su Hrvatice Ana Marija Marović i Ida Verona

¹ Ovaj rad napisan je u okviru projekta *Mapiranje hrvatske nacionalne manjine u europskim državama – Hrvati u Mađarskoj i Crnoj Gori* (MAHRANAM-MICG). Za iznesene stavove i mišljenja odgovoran je samo autor te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

prve poznate književnice koje potječu iz današnje Crne Gore. Ponajprije iz Budve, a u manjoj mjeri iz Perasta potječu pustolovi koji su se napajali prosvjetiteljskim idejama te bili u bliskim odnosima s Casanovom. Hrvatski jezik ima i bogatu usmenoknjiževnu baštinu zapisanu u pjesmaricama nastalim u Budvi, Perastu i Dobroti u XVII. i XVIII. stoljeću. Viktor Vida prvi je hrvatski emigrantski pisac koji je koncem 60-ih godina XX. stoljeća vraćen u hrvatski književni kanon te je prvi emigrantski pjesnik čije su se pjesme tiskale u onodobnoj Jugoslaviji. S druge je strane hrvatski mučenik Vjenceslav Čížek tek 1994. dočeka da mu se u domovini tiska zbirka *Bosonoga prašina: odabrane pjesme*, koju je priredio Stijepo Mijović Kočan, a Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore ustrajno radi na promidžbi književnih djela svjetski poznatoga novinara i komunikologa Luke Brajnovića. Nositelji su prvih južnoslavenskih zapisanih antroponima Hrvati. Prva su hrvatska osobna imena zapisana još na marginama *Kotorskoga misala*, a prezimena i nadimci u notarskim knjigama iz XIV. stoljeća. Prva su osobna imena u kojima je sadržan antroponim Hrvat (Hrvoje i Hrvatin) zabilježena u XIV. i XV. stoljeću u Kotoru, Budvi i Paštrovićima, a njihovi se odrazi nalaze i u toponimiji (npr. povijesni toponim Hrvatinići u Grblju).

Hrvatskim jezikom govori se u primorskome pojasu od Sutorine do Svebarja, širemu području oko Bara (uključujući i gotovo raseljene Šestane), a do konca XVI. stoljeća govori su se autohtonih Hrvata protezali do ušća Bojane i sjeverne Albanije. Hrvatski je jezik jedan od dvaju, uz albanski, bogoslužnih jezika ustrojbenih jedinica Katoličke Crkve u Crnoj Gori, s tim da je jedini liturgijski jezik u Kotorskoj biskupiji i jedan od dvaju liturgijskih jezika u Barskoj nadbiskupiji (uz albanski). Pritom treba istaknuti kako koncem XIX. stoljeća nastaju prvi opisi hrvatskih govora u Crnoj Gori – peraškoga „dijalekta” iz pera Tome Brajkovića te svebarskih govora iz pera jednoga od najpoznatijih hrvatskih jezikoslovaca Ivana Broza. Nažalost, hrvatski će se dijalektolozi terenskomu istraživanju hrvatskih govora u Crnoj Gori vratiti tek u XXI. stoljeću.

Autohtoni hrvatski govori u Crnoj Gori pripadaju istočnohercegovačkomu (u području od Herceg-Novoga do Perasta) i zetsko-južnosandžačkomu dijalektu štokavskoga narječja (od Perasta i Tivta preko Budve, Paštrovića i Spiča do Zubaca i Bara). Prvu skupinu prijelaznih govora tvore govori između Đurića, Kamenara, Kostanjice i Strpa, koji imaju više istočnohercegovačkih značajka, a drugu peraški dijalekt te govori područja od Lepetana do Krtola, koji sadržavaju više značajka zetsko-južnosandžačkoga govora. Bokeljski govori, neovisno o tome kojemu dijalektu štokavskoga narječja pripadaju, po mnogim se značajkama smatraju dijelom zapadnoštokavskoga dijalekta, kojim uglavnom govore Hrvati i Bošnjaci. Posebnu skupinu tvore šestanski govori, jedini govori neprekinutoga hrvatskog jezičnog područja koji graniče s albanskim jezikom, a njihovi su govornici već stoljećima dvojezični. Iz Šestana, Bara, Zubaca i Spiča potječe i velik broj zadarskih Arbanasa.

Iako je po popisu iz 2023. zabilježeno tek 2193 (0,35 %) govornika hrvatskoga jezika ili 0,35 % stanovništva Crne Gore te njime uobičajeno govori tek 1618 (0,26 %) stanovnika Crne Gore, procjenjuje se da govornika hrvatskoga jezika ima oko 8000.

Događajnica

„Pretpovijest”

- 809.** Andreaci Saracenis otkupio je moći svetoga Tripuna i prenio ih u Kotor. Njegovo je ime navedeno i na sarkofagu.
- IX. st.** Zapisani su prvi barski epitafi.
- 1166.** Spominju se *Lekcionar i Pontifikal Kotorske biskupije*, najstarija knjiga na tlu Crne Gore. Fototipsko izdanje objavljeno je 2020. u sunakladništvu HNV-a Crne Gore i uz popratnu studiju Lenke Blechove Čelebić.
- XII. st.** Iz toga stoljeća potječu dva lista pisana glagoljicom u Kotoru. Od XV. stoljeća glagoljica je povremeno bila u uporabi u mnogim bokeljskim župama.
Nastaje *Ljetopis popa Dukljanina*, u kojemu je zapisan toponim Crvena Hrvatska.
Napisan je *Kotorski misal* (fototipsko izdanje objavljeno je 2019. u sunakladništvu HNV-a Crne Gore te uz popratne studije Lenke Blechove Čelebić). U *Misalu* su zabilježena hrvatska imena Kotorana.
- 1301.** Iz te godine potječe prva datirana odredba *Kotorskoga statuta*, koji je tiskan tek 1616.
- 1329.** Prvi je put zabilježen rad škole na latinskome jeziku u Kotoru.
- 1346.** Sastavljen je *Budvanski statut*, čije prve datirane odredbe potječu iz 1426., a posljednje iz 1469.
- XIV. st.** Sastavljen je *Barski oficij*. Njegovo je fototipsko izdanje objavljeno 2022. u nakladi HNV-a Crne Gore te uz popratne studije Meri Zornije, fra Domagoja Volarevića i don Ivana S. Vukčevića.
- 1406.** Prvi se put spominje nesačuvani *Barski statut* nastao početkom XIV. stoljeća, koji je rekonstruirao Savo Marković.
- 1474.** Nikola Modruški, za kojega se kao mjesto podrijetla navode Maine kod Budve i Grbalj, tiskao je knjigu *Oratio in funere* posvećenu vrlo utjecajnomu kardinalu Pietru Riariju. Riječ je o najstarijoj tiskanoj knjizi kojoj je autor Hrvat. Nikola Modruški ujedno je autor jedinoga danas poznatoga opisa tjelesnoga izgleda Vlada Drakule, kojega je susreo u tamnici Matijaša Korvina, te je autor jednoga od prvih etnografskih opisa balkanskih Vlaha.
- 1477.** S radom je u Veneciji počeo hrvatski tiskar Andrija Paltašić iz Kotora, jedan od najglasovitijih tiskara inkunabula koji je, sam ili u suradnji, do 1493. tiskao 42 knjige.
- 1486.** Po navodu Bernarda von Breidenbacha iz Mainza u hodočasničkom putopisu *Peregrinatio in terram sanctam* (1486.) Kotor i Budva pripadaju Slavoniji, pokrajini hrvatskoga kraljevstva (*Schlaounia, provincia regni Croacie*).
- 1498.** Stihovi Kotoranina Bernarda Pime, kojega suvremenici nazivaju pjesničkim laureatom, objavljeni su u knjizi venecijanskoga pjesnika Domenica Palladija.
- 1519.** Švicarac Ludwig Tschudi Budvu naziva zadnjim gradom hrvatskoga kraljevstva.

- 1532.** Kotoranin Juraj Bizanti objavio je petrarkistički kanconijer na talijanskome jeziku *Rime amorose*, najstariju tiskanu pjesničku zbirku jednoga hrvatskog autora.
- 1549.** Kotoranin Ludovik Paskalić objavljuje pjesničku zbirku *Rime volgari*, najopsežnije pjesničko djelo na talijanskome jeziku na istočnojadranskoj obali. Pjesme je objavljivao i na latinskome jeziku, a posvećivao ih je, među ostalim, Kotoranki Silviji. Utjecao je na engleskoga književnika Thomasa Lodgea, a 1718. uvršten je u antologiju najpoznatijih pjesama XV. i XVI. stoljeća Agostina Gobbija.
- 1561.** Kotoranin Luka Bizanti objavio je u Veneciji knjižicu pod naslovom *Offitium Sancti Triphonis Martyris*, u kojoj je dopunio tekst iz 1466. o životu svetoga Tripuna.
- 1567.** Tiskan je pohvalni govor splitskoga i šibenskoga kancelara Baranina Antuna Prokulijana upućen splitskomu knezu i Velikom vijeću izgovoren na talijanskome u Splitu, u kojemu Marka Marulića naziva „kršćanskim i splitskim Vergilijem”.
- 1595.** Tiskan je spjev na latinskome jeziku *Descriptio sinus et urbis Ascrivienensis* Kotoranina Ivana Bone Bolice (nastao između 1538. i 1551.), u kojemu autor opisuje Kotor i njegovu okolicu. Spjev je 2010. u potpunosti preveo Relja Seferović uz pjesničku prilagodbu Luke Paljetka. Vjeruje se da je upravo Bona Bolica autor prvoga životopisa blažene Ozane Kotorske na talijanskome jeziku.
- 1599.** Slovački isusovac Teofil Kristek razlikuje hrvatski i srpski jezik. Također napominje kako je hrvatski jezik najrašireniji na štokavskome području, dakle i u Boki i Svebarju.
- XVI. st.** Nastali su prvi tekstovi na hrvatskoj ćirilici (bosančici) u Boki kotorskoj te na arebici u Risnu.
- konac XVI. st.** Najvjerojatnije je Maroje Mažibradić objavio pjesmu *U smart gosp. Vittora Bessalia, po izgubljenju od Bara, kanceliera dubrovačkoga* posvećenu Baraninu Viktoru Besaljiću. Taj je Baranin sastavio na talijanskome sonet posvećen Nikoli Nalješkoviću, a njegov je latinski epigram svojevrsan predgovor prepjevu *Pjesni pokornih kralja Davida* Ivana Gundulića. Pisao je i na hrvatskome jeziku, ali mu hrvatski tekstovi nisu sačuvani.
- 1612.** Barski nadbiskup i upravitelj Budvanske biskupije Marin Bizzi napisao je putopis *Relatione della visita nelle parti della Turchia, Antivari, Albania e Servia*, u kojemu je opisao stanje u turskoj carevini.

Od prvoga datiranog teksta na hrvatskome jeziku

- 1617.** Kotoranin Maro Dragović piše prve poznate stihove na hrvatskome jeziku te u pjesničkome predgovoru *Pjesnima duhovnim* Bartola Kašića spominje *Dalmatine i vas rod hrvatski*.
- 1623.** Kotoranin Jeronim Pima na hrvatskome jeziku piše pjesmu *Vrh pisanja od bića od časti*, koja se desetljećima smatrala prvim tekstom na hrvatskome jeziku u Boki kotorskoj.

- oko 1628.** Kotoranin Vicko Bolica Kokoljić napisao je spjev *Život blažene Ozane* pronađen u prijepisu iz 1671. Riječ je o prvome spjevu napisanome na hrvatskome jeziku u Boki kotorskoj i prvome spjevu napisanome jednim južnoslavenskim jezikom u Crnoj Gori.
- 1629.** Prvi tekst na hrvatskome jeziku u Svebarju pismo je vikara Barske nadbiskupije Petra Samuelija.
- 1631.** Dubrovački i barski nadbiskupi Toma Cellesi i Petar Mazarek odobravaju prijevod *Novoga zavjeta* Barola Kašića na hrvatski jezik.
- 1642. – 1649.** Nastaje *Budvanska pjesmarica*, iz koje se razaznaju i neke značajke tadašnjega budvanskoga govora. Fototipsko izdanje objavljeno je 2024. u nakladi HNV-a Crne Gore i uz popratne studije Slobodana Prosperova Novaka, Viktorije Franić Tomić i Domagoja Vidovića.
- 1650.** Izlaze *Budvanski anali* Krste Ivanovića (1618. – 1688.), u kojima se Budva smješta u Crvenu Hrvatsku, a donosi se i poimenični popis muških Budvana i Paštrovićana iz 1638. Ivanović je prvi libretist koji potječe s područja današnje Crne Gore. Utemeljio je „istraživanje repertoara kao teatrološku disciplinu”. Njegov nedovršeni historiografski prikaz *Istoria della Lega ortodossa contro il Turco* čuva se na Sveučilištu Harvard.
- 1654.** U spomen na Peraški boj Andrija Zmajević (1628. – 1694.), pisac *Slovenske dubrave i Ljetopisa crkavnoga* te barski nadbiskup, postavio je spomen-ploču na crkvi svetoga Nikole u Perastu na hrvatskome jeziku.
Hrvatski ban, književnik i mučenik Petar IV. Zrinski pohodio je Perast samo nekoliko dana nakon pobjede Peraštana nad Osmanlijama 15. svibnja 1654. i Peraštanima poklonio svoj mač.
- 1660.** Ivan Bolica Kokoljić objavio je spjev *Il San Trifone*. Uz vrlo se raznolik književni opus, koji uključuje i šezdesetak pjesama na hrvatskome jeziku, Bolica Kokoljić dopisivao s nizom književnika iz Dubrovnika, Splita i Šibenika te s Brača.
- 1664.** Hrvate u Herceg-Novome spominje turski putopisac Evlija Čelebija.
- 1682.** Peraštanin Vicko Zmajević kao dvanaestogodišnji dječak počinje pisati zbirku propovijedi *Razgovor duhovni* na hrvatskome jeziku. Bio je isprva barski, a zatim zadarski nadbiskup. Od 1726. do 1733. predvodio je seobu katolika s područja Barske nadbiskupije (ponajprije iz dvojezičnoga albansko-hrvatskog područja Šestana, ali i iz hrvatskoga jezičnog područja Bara, Zubaca i Spiča).
- 1693.** Peraštanin Julije Balović objavio je prvi glosar hrvatskih riječi u Boki kotorskoj pod naslovom *Pratichae schrivanescae di me Giulio Ballovich Perastino*, koji sadržava talijansko-hrvatski rječnik u kojemu se talijanski etnonim *Slavo* prevodi s *Harvat*. Prikupljao je i narodne pjesme te je autor rukopisne *Peraške kronike*.
- 1696.** Nastaje prva od 19 peraških pjesmarica, *Pjesmarica Nikole Burovića*.

- 1697.** U Perastu je sastavljena prva zbirka narodne poezije u Slavena prepisivača, pomorca i brodovlasnika Nikole Đurovića.
- 1697. – 1699.** Ruski putopisac Nikolaj Andrejevič Tolstoj navodi kako su Hrvati starosjedoci u Perastu te ih luči od Crnogoraca i Srba.
- 1699.** Jakob Bizantić „ponapravio” Kašićev *Lekcionar* u „kotorski jezik”.
- XVII. st.** Iz toga razdoblja potječu prvi tekstovi iz Dobrotske pjesmarice.
- 1704.** Ivan Krušala piše *Pjesan od boja*, u kojoj opisuje pobjedu Peraštana nad Turcima 15. svibnja 1654. Ujedno je autor soneta *Put peraštanskog opata viteza Krušale od carskoga Petrograda po Velikoruskom Carstvu sve do Kine* objavljenoga na talijanskome jeziku, u kojemu opisuje svoja lutanja po bespućima ruske carevine. Sonet se smatra „jednim od najkomprimiranijih putopisa ikada napisanih”.
- 1712.** S oznakom *knjig hrvatskih* u Mletcima izlazi *Cvijet kriposti*, koji je Krsto Mazarović priredio na peraškome govoru.
- 1740.** Spominje se mletački dragoman za hrvatski jezik u Kotoru Antun Paskvalović.
- oko 1750.** Andrija Balović piše povijest Perasta pod naslovom *Istoria della valorosa Nobile Nazione Pirustina, del Seno Rezonnico e della Dalmazia Superiore, ò sia Croata rubea*. U djelu Perast smješta u Crvenu Hrvatsku.
- 1774.** Tomo Medin iz Kastel-Lastve (današnjega Petrovca), najstariji iz plejade bokeljskih pustolova, objavio je prijevod Voltaireove *Henrijade*.
- 1776.** Budvanin Stjepan Zanočić objavio je na talijanskome jeziku djelo *Turska pisma*, prvo od autorskih djela bokeljskih pustolova koji su se družili s Casanovom. To se djelo smatra prvim romanom napisanim u Crnoj Gori. Zanočić je postao likom u romanu *Berlin Alexanderplatz* (1929.) njemačkoga književnika Alfreda Döblina, a roman o obitelji Zanočić, pod naslovom *Antun conte Zanočić i njegovi sinovi*, objavio je 1928. hrvatski književnik Mirko Breyer.
- 1786.** Peraštanin Vicko Vjenceslav Smeća preveo je u prozi spjev *Osman* Ivana Gundulića na talijanski.
- 2. pol. XVIII. st.** Ivan Antun Nenadić piše prva dva autorska dramska teksta na hrvatskome jeziku – *Izak, prilika našega Otkupitelja* i *Bogoljubno prikazanje Muke Gospodina Našega Jezukrsta*.
- 1813.** Budvanin don Antun Kojović objavio je djelo *Smiješni razgovor ili mala komedija, italijanski farsa, o karnevalu godišta 1813. učinjena*. Godine 2025. objavljen je u nakladi JU Narodna biblioteka Budve i Kotorske biskupije prvi od dvaju planiranih svezaka Kojovićevih dnevničkih zapisa pod naslovom *Dnevnik I.: izbor iz dnevnika 1806. – 1819.* Petstotinjak dnevničkih zapisa izabrala je, priredila i predgovorom popratila Zlata Bojović, a s talijanskoga ih je jezika prevela Ljiljana Krapović. Važnu je ulogu u objavi te knjige imao don Robert Tonsati kao redaktor prijevoda.

- 1815.** Dobročanin Marko Ivanović Moro objavio je prvi dio kraćega spjeva *Spjevanje otkupljenja svijeta*. Uz nabožne je pjesme objavljivao satiričke tekstove.
- 1828. i 1833.** Od tada potječu dva pisma Stijepa Obradovića iz Spiča upućena Anti Obradoviću pisana dalmatinsko-dubrovačkim slovopisom na hrvatskome jeziku.
- 1843.** Objavljena je prva pjesnička zbirka Ane Marije Marović pod naslovom *Versi di Filotea*.
- 1848.** Počinje postupno uvođenje hrvatskoga jezika u kotorske škole.
Don Mihovil Florio iz Prčanja preveo je lode i himnu svetomu Tripunu s latinskoga na hrvatski.
- 1871.** Tripundanske se lode prvi put izgovaraju na hrvatskome jeziku.
- 1883.** Hrvatski postaje jednim od službenih jezika u Dalmaciji i Boki kotorskoj.
- 1892.** U časopisu *Vienac* objavljena je nizanka *Tko su bili starosjedioci Boke Kotorske* hrvatskoga preporoditelja i povjesničara Srečka Vulovića.
- 1892. – 1893.** Peraštanin Tomo Brajković objavljuje rad *Peraški dijalekat*, prvi dijalektološki opis jednoga hrvatskog bokeljskog govora i jedan od prvih dijalektoloških opisa nekoga hrvatskog govora uopće.
- 1893.** Ivan Broz opisuje značajke svebarskih govora u radu *Zamjena poluglasnima u barskome govoru*.
Tiskan je *Barski misal*. Njegovo je fototipsko izdanje objavljeno 2022. u nakladi HNV-a Crne Gore uz popratne studije fra Domagoja Volarevića i Vere Blažević Krezić.
- 1910.** Frano Uccellini Tice objavio je *Divnu glumu*, prvi cjeloviti prijevod Danteove *Božanske komedije* na hrvatski jezik. Knjigu je pretisnuo HNV Crne Gore 2024. uz popratnu studiju Božidara Petrača.
- 1913.** Bokeljska mornarica za jezik komunikacije i administracije uzima hrvatski jezik.
- 1924.** U Zupcima je rođen Ivo Vicković (umro 2012.), hrvatski proljećar, politički zatvorenik i borac za jezičnu samobitnost Hrvata i Crnogoraca.
- 1932.** Objavljena je prva pjesnička zbirka Jeronima Kornera, hrvatskoga pjesnika rođena u Herceg-Novome, pod naslovom *Blistavi rub*.
- 1935.** Vaso Tomanović u radu *Akcenat u govoru sela Lepetana* opisuje značajke lepetanskoga govora.
- 1951.** Izlazi prvi svezak *Kotorskih spomenika*, koji je priredio Antun Mayer. Edicija iznosi bogatu antroponomastičku građu.
- 1952.** Počinje izlaziti *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, u kojemu su objavljeni i mnogi dijalektološki, toponomastički i antroponomastički članci Miloša Miloševića, Gracijele Čulić, Antuna Tomića, Cjelimira Stanića i drugih.

- 1956.** Objavljen je *Mali pirat*, roman Tivčanina Anta Staničića, prvi roman za djecu i mladež Hrvata iz Crne Gore te jedan od prvih romana toga žanra u Crnoj Gori.
- 1966.** Pjesma Tivčanke Maje Perfiljeve *Bokeljska noć* u izvedbi Vice Vukova pobijedila je na Splitskome festivalu.
- 1969.** Luka Vujović objavljuje rad *Mrkovički dijalekat*, u kojemu se, među ostalim, opisuju i hrvatski govori u Svebarju te razlike između govora tamošnjih katolika, pravoslavaca i muslimana.
- U knjigu je *Luka Perković, Frano Alfirević, Vladislav Kušan*, koju je u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti* priredio Saša Vereš, uvršten Frano Alfirević.
- U knjigu su *Vita d'un homo (Život jednoga čovjeka)* talijanskoga književnika Giuseppea Ungarettija uvršteni lirski zapisi *Croazia segreta (Tajanstvena Hrvatska)* koji, među ostalim, sadržavaju pjesnički zapis *Le Bocche di Cattaro*, u kojemu Ungaretti spominje svoju dadilju iz egipatskoga razdoblja djetinjstva, Hrvaticu iz Boke.
- 1970.** U knjigu su *Hrvatski latinisti*, koju su u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti* priredili Veljko Gortan i Vladimir Vratović, uvršteni Ludovik Paskalić i Ivan Bolica.
- 1976.** Objavljene su antologije *Poezija baroka. XVII i XVIII vijek* i *Proza baroka XVII i XVIII vijeka* don Gracije Brajkovića i Miloša Miloševića.
- 1977.** Antun Tomić u radu *Toponimi Dobrote* iznosi bogatu toponomastičku građu toga bokeljskog naselja.
- 1978.** Cjelimir Stanić u radu *Toponimi Škaljara i Mula* iznosi bogatu toponomastičku građu tih dvaju bokeljskih naselja.
- 1978. – 1979.** Cjelimir Stanić u radu *Toponimi Prćanja* iznosi bogatu toponomastičku građu toga bokeljskog naselja.
- 1982.** U knjigu je *Olinko Delorko, Oto Šolc, Viktor Vida*, koju su u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti* priredili Miroslav Šicel i Marijan Matković, uvršten Kotoranin Viktor Vida.
- 1989.** U Buenos Airesu objavljena je prva pjesnička zbirka hrvatskoga pjesnika i mučenika iz Đenovića Vjenceslava Čizeka pod naslovom *Krvopisi predsvanuća*.
- 1993.** Objavljena je knjiga *Stara književnost Boke* Slobodana Prosperova Novaka, don Branka Sbutege i Ive Banca, nakon koje je Slobodan Prosperov Novak objavio samostalne knjige *Stara bokeljska književnost* (1996.), *Boka kotorska: od kampanela do kampanela* (2011.), *Zlatna knjiga bokeljskih književnika* (2016.) te knjigu *Književnost ranog novovjekovlja Boke kotorske* (2015.) u suautorstvu s Viktorijom Franić Tomić
- 1996.** Objavljena je knjiga *Antroponimija Boke kotorske (od prvih spomenika do kraja XIX. vijeka)* Gracije Čulić, prva antroponomastička monografija o bokeljskim Hrvatima.

- 1997.** Objavljena je monografija Vesne Lipovac Radulović *Romanizmi u Crnoj Gori – Budva i Paštrovići*.
U čast Kotoranina Luke Brajnovića (1919. – 2001.), hrvatskoga novinara, književnika, komunikologa i sveučilišnoga profesora, utemeljena je novinarska nagrada *Premio Luka Brajnovic* namijenjena „profesionalcima koji su u svojem radu branili dostojanstvo ljudske osobe i temeljne vrijednosti slobode, snošljivosti i solidarnosti”. Dodjeljuju je Fakultet za komunikologiju Sveučilišta u Navarri. Nagradu je 2001. posmrtno dobio Siniša Glavašević. HNV Crne Gore pretisnuo je 2023. Brajnovićeve *Priče iz djetinjstva*.
- 1998.** Obnovljen je rad HKD-a „Napredak” u Donjoj Lastvi, prve udruge koja u imenu sadržava pridjev *hrvatski* otkad je Boka kotorska pripojena Crnoj Gori.
Srećko Majić u Perastu je pokrenuo nakladničku kuću Gospa od Škrpjela, u kojoj je tiskan niz važnih historiografskih i književnopovijesnih djela o Boki kotorskoj i Svebarju.
- 2002.** Osnovana je Hrvatska građanska inicijativa, politička stranka Hrvata u Crnoj Gori, čiji je jedan od ciljeva slobodna i ravnopravna uporaba hrvatskoga standardnog jezika.
Osnovano je Hrvatsko građansko društvo Kotor.
U biblioteci *Stoljeća hrvatske književnosti* objavljena su *Izabrana djela* Frana Alfirevića uz popratnu studiju Cvjetka Milanje.
- 2003.** U Kotoru počinje izlaziti *Hrvatski glasnik*, koji izdaje Hrvatsko građansko društvo Kotor.
U monografiji *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja* Josipa Lisca govori bokeljskih Hrvata izdvojeni su u zasebnu skupinu unutar zetsko-južnosandžačkoga dijalekta štokavskoga narječja.
- 2004.** Počinje se održavati Hrvatska nastava u Kotoru i Tivtu.
Objavljena je monografija Vesne Lipovac Radulović *Romanizmi u Crnoj Gori – jugoistočni dio Boke kotorske*.
- 2006.** Hrvatski jezik postaje jedan od službenih jezika u Crnoj Gori.
- 2007.** Osnovano je Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore kao visoko upravno tijelo hrvatske manjine u Crnoj Gori.
Objavljena je pjesnička zbirka *Sebedarje* don Branka Sbutege.
- 2008.** Objavljena je knjiga *Bokeljska muka* Vande Babić Galić, referentno djelo o hrvatskoj pasionskoj baštini s mnoštvom važnih jezičnih (poglavito leksičkih) podataka.
- 2009.** Objavljena je knjiga *Sidrišta zavijača*, prvi zbornik u nakladi HNV-a Crne Gore (tada pod imenom Hrvatska krovna zajednica Crne Gore).
Pokrenut je Radio Dux, jedina radijska postaja koja emitira program na hrvatskome jeziku u Crnoj Gori.

- 2010.** Objavljena je knjiga *Hrvatski sokol u Boki kotorskoj*, prva knjiga u nakladi HNV-a Crne Gore (tada pod nazivom Hrvatska krovna zajednica Crne Gore).
- 2011.** Izišla je *Spomenica 600. obljetnice crkve Male Gospe u Gornjoj Lastvi (1410. – 2010.)*, u kojoj je, među ostalim, objavljen članak *O govoru Hrvata iz Gornje Lastve* Sanje Vulić Vranković. Riječ je o prvome suvremenom dijalektološkom opisu jednoga hrvatskog bokeljskog govora u XXI. stoljeću te prvome opisu jednoga bokeljskog govora iz pera hrvatskoga dijalektologa nakon 119 godina.
U biblioteci *Stoljeća hrvatske književnosti* objavljena su *Izabrana djela* Viktora Vide uz popratnu studiju Božidara Petrača.
- 2014.** Na zubačkome govoru počinje izlaziti časopis *Zupci Times* pod uredničkom palicom Ilije Vukotića.
Savo Marković objavljuje knjigu *Stanovništvo srednjovjekovnog Bara* vrlo važnu za proučavanje barske antroponimije.
- 2016.** Pokrenut je portal *Digitalna antologija „Hrvatsko pjesništvo Boke“* pod vodstvom Dijane Milošević.
Objavljeno je prvo izdanje knjige *Kulturalno pamćenje – ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti Boke* Vande Babić Galić s popratnim jezikoslovnim aparatom (među ostalim i rječnikom). Drugo je izdanje objavljeno 2018.
- 2017.** Osnovan je Ogranak Matice hrvatske u Boki kotorskoj. Prva mu je predsjednica Marija Mihaliček.
- 2017. – 2018.** Objavljena je dvosvezačna knjiga *Sabrana djela Ide Verone*, koju je priredio Željko Brguljan, u sunakladništvu HNV-a Crne Gore.
- 2019.** Objavljena je knjiga *Rasuti đerdani spičanski – Miljevci i Zankovići* Vlade Lukšića, u kojoj je zapisano leksičko blago Spiča.
- 2020.** Objavljena je filološka knjiga Đure Vidmarovića *Hrvati Boke kotorske kroz povijest: sjećanja i zaborav*.
- 2022.** Bokeljski i svebarski govori opisani su u II. svesku knjige *Blago rasutih. Jezik Hrvata u dijaspori* Sanje Vulić Vranković.
Objavljen je prvi broj *Kotorskoga zbornika*, časopisa za promociju kulturne, povijesne i prirodne baštine Boke kotorske u nakladi Ogranka Matice hrvatske u Boki kotorskoj, u kojemu se objavljuju i članci jezične tematike, među ostalim rad Grozdane Franov-Živković *Glagoljica u Kotorskoj biskupiji*.
Ilija Vukotić objavio je knjigu *Zubački zbor*, koja sadržava rječnik mjesnoga govora s oko 1500 jedinica.
- 2022. – 2023.** Objavljena su *Izabrana djela* Pavla Butorca, koja su priredili Slavko Dabinović i don Srećko Majić.
- 2023.** Teatrolog i novinar Neven Staničić preveo je Ionescovu *Čelavu pjevačicu* na bokeljski dijalekt hrvatskoga jezika.

Objavljena je antologija *Poezija bokeljskih Hrvata*, koju su priredili Božidar Proročić i Željka Lovrenčić. U antologiju su prvi put uvrštene pjesme Mare Dragovića, Viktora Besaljića, Bunića Lukovića, Stjepana i Miroslava Zanovića te Vladimira Brguljana.

Savo Marković objavljuje knjigu *Nobilitet Bara u 100 biografskih zapisa: srednjovjekovno i ranonovovjekovno plemstvo Bara*.

Prvi dijalektološki opis zubačkoga govora iznesen je u članku *Leksik govora sela Zupci kod Bara* Domagoja Vidovića i Ilije Vukotića.

Objavljen je zbornik *Identitet Hrvata Boke kotorske*, koji su uredili Vanda Babić Galić i Željko Holjevac.

U ediciji *Stoljeća hrvatske književnosti* objavljena je knjiga *Hanibal Lucić: Djela*, koju je priredio Ivan Lupić. U knjizi su opširno opisane književne veze Kotora i Hvara.

Objavljena je knjiga *Bokeljska trilogija Vicka Tripkovića Podnopoljskoga*, zaboravljenoga hrvatskog književnika iz Dobrote koju je priredio, Vinicije B. Lupis.

- 2024.** Objavljeno je fototipsko izdanje knjige *Ribarski nazivi na Mulu* don Stjepe Vukašinića uz popratne tekstove Ilije Mlinarevića i don Roberta Tonsatija te transkripciju Joška Katelana.

Objavljena je knjiga *Baštinske teme iz Crvene Hrvatske* Vinicija B. Lupisa, u kojoj se obrađuju ključne identitetske teme Hrvata iz Boke kotorske uglavnom iz područja povijesti umjetnosti, ali i iz povijesti književnosti.

U nakladi HNV-a Crne Gore objavljena je knjiga *Bokeljske studije i ogledi* Domagoja Vidovića, u kojoj se obrađuju jezikoslovne i književnopovijesne teme.